

היום נלמד בעזרת ה':

חגיגה דף ד

למדנו במשנה לעיל שטומטום ואנדרוגינוס פטורים מראייה:

דין זה נלמד מהפסוק "שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָה אֶל פְּנֵי הָאֵדָן יְהוָה", אם היה נאמר "זָכוּר" היינו לומדים למעט שנשים פטורות, וכעת שנאמר "זְכוּרָה" זה בא למעט שאף טומטום ואנדרוגינוס פטורים כנשים. ומכך שנאמר "כָּל זְכוּרָה" אנו לומדים לרבות שאף הקטנים חייבים.

קושיא: מדוע אנו צריכים ללמוד "זָכוּר" למעט נשים מראייה, והרי נשים פטורות משום שזו 'מצוות עשה שהזמן גרמא'. ביאור: נשים פטורות ממצוות עשה שתלויות בזמן, לדוגמה: פטורות מקריאת שמע משום שהיא נוהגת רק בזמן שכיבה וקומה, וכן מתפילין שנוהגים רק ביום ולא בלילה ולא בשבת, וכן ממצות סוכה ולולב ועוד. גם מצוות ראייה היא מצוות עשה שתלויה בזמן - בשלושה רגלים.

תירוץ: היה מקום לחשוב שלומדים גזרה שווה 'ראייה' 'ראיה' מהקהל (= שגם במצוות ראייה נאמר לשון 'ראיה' - 'יִרְאֶה כָּל זְכוּרָה' וגם במצוות הקהל נאמר לשון 'ראיה' - "בְּבֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת") וכשם שנשים חייבות במצוות הקהל למרות שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא כך הם חייבות במצוות ראייה, לכך אנו לומדים "זָכוּר" למעט נשים מראייה. ('מצוות הקהל' = בחג הסוכות בשנה שלאחר שנת השמיטה היו עולים כל ישראל לבית המקדש, והמלך היה קורא לפניהם את ספר דברים).

אמר מר וכו': מובן שאנו צריכים ללמוד "זְכוּרָה" למעט אנדרוגינוס (= שיש לו סימני זכרות ונקבות), שהיה מקום לחשוב שהוא חייב משום שיש לו גם סימני זכרות, אבל מדוע צריכים למעט טומטום (= ערוותו מכוסה ולא ידוע האם הוא זכר או נקבה), וכי על הפסוק למעט ספק? וכי מדוע שנחשוב שהוא חייב?

אבי מתרץ: הפסוק עוסק בטומטום שביציו לא מכוסים, וא"כ בוודאי שהוא זכר והיה מקום לחשוב שהוא חייב, ולכך נאמר "זְכוּרָה" ללמדנו שהוא פטור.

(המשך בדף הבא ↓)

אמר מר: קושיא: למדנו בברייתא למעלה ש"כָּל זְכוּרָה" בא לרבות שאף הקטנים חייבים בראייה, והרי למדנו במשנתנו שהקטנים פטורים?

אביי מתרץ: הברייתא עוסקת בקטן שהגיע לגיל חינוך, והוא יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית כדעת ב"ה, או לרכב על כתפיו של אביו כדעת ב"ש.

קושיא: והרי קטן שהגיע לגיל חינוך חובת הראייה שלו היא רק מדרבנן, ואיך הברייתא הביאה פסוק מהתורה (= "כָּל זְכוּרָה") לחייבו? **תירוץ:** אכן חיובו הוא מדרבנן, והפסוק הוא אסמכתא בעלמא.

ואלא קרא למאי אתא? אם הפסוק הוא רק אסמכתא, א"כ קשה לצורך מה נאמר "כָּל"?

המקמץ: אוסף צואת כלבים בידיו לצורך עיבוד עורות. **והמצרף נחושת:** צורף המרדד נחושת ועושה ממנה יורות גדולות. **והבורסי:** מעבד עורות. כל אלו נודף מהם ריח רע ואינם יכולים לעלות לרגל עם כולם. לדעת אחרים הפסוק "כָּל זְכוּרָה" בא למעט שהם פטורים ממצוות ראייה, משום שאינם יכולים לעלות עם כולם.

לא נצרכה אלא למי שחציו עבד: ואליבא דמשנה ראשונה (כפי שלמדנו לעיל שבתחילה חלקו בית הלל על בית שמאי וסברו שלא כופין את רבו לשחרר אותו) ולכן הוא פטור מראיה אף בחצי בן חורין שבו, בגלל שלחצי עבד שבו יש עוד אדון.

הגמרא מדייקת שמדובר בחצי עבד, מכך שהמשנה קוראת לו בתואר עבד 'שאינו משוחרר'.

דבר אחר 'רגלים' פרט לחיגר: כפי שלמדנו לעיל (דף ג') מ'שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים' לומדים פרט לבעלי קבין, ומ'שְׁלֹשׁ רְגָלִים' לומדים פרט למי שיש לו רגליים אך הוא צריך עזרה נוספת בהליכה כמו חיגר חולה עיוור וזקן. וכן אדם מפונק שאינו יכול ללכת בלי נעליים, שהרי אסור ללכת בהר הבית עם נעליים.

הערל (= יהודי שלא מלו אותו בגלל שמתו אחיו מחמת מילה) והטמא פטורים מן הראיה: ברור שהם לא יכולים להיכנס לבית המקדש, החידוש כאן שהם פטורים גם מלשלוח את קרבנותיהם על ידי שליח.

איש איש לרבות את הערל: פסוק זה נאמר על כהן טמא שאינו אוכל תרומה עד שיטהר. רבי עקיבא לומד מהריבוי 'איש' בפסוק שגם כהן ערל דינו כטמא ואינו אוכל תרומה. ומכאן גם למצות ראייה, ערל פטור כטמא.

(המשך בדף הבא ↓)

שנאמר יראה יראה: נאמר בתורה "שָׁלַשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶל פְּנֵי הָאֱדֹן הַהוּא", הכתיב הוא "ירָאָה" כלומר שהעולה לרגל בא לראות את השכינה, והקרי הוא "ירָאָה" כלומר שהקב"ה יראה אותו, הקיש הכתוב את ראייתך לראייתו של הקב"ה, כשם שהקב"ה רואה אותך כביכול בשתי עיניו דהיינו ראייה שלמה, אף ראייתך את השכינה בשתי עיניך, ולכן סומא בעין אחת פטור. ('לראות' = שהקב"ה בא לראות את האדם. 'ליראות' = ראיית הקב"ה על ידי האדם, כלומר שהאדם רואה את הקב"ה).

עבד שרבו מצפה לו לראותו: היאך קרה הדבר שרבו נהפך לשנוא אותו.

ולא יכלו אחיו: 'ויאמר יוסף אֶל אֶחָיו אֲבִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חַי וְלֹא יָבִילוּ אֶחָיו לַעֲבֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנֵי, בהלתם היתה מפני הבושה על מה שעשו לו. קל וחומר לעתיד לבוא כשהקב"ה יאמר 'אני השם' מי יוכל לעמוד לפני תוכחתו.

ויאמר שמואל אל שאול: לאחר מות שמואל הנביא באו פלשתים להילחם עם ישראל, ושאל שאול באורים ותומים ובנביאים ולא נענה, הלך לאישה מכשפת שתעלה את שמואל באוב. שמואל הנביא חשש שקוראים לו לדין הגדול של לעתיד לבוא, וקרא למשה רבינו שיבוא איתו.

'האלוהים' ראיתי עולים: הכוונה לאדם גדול.

יתן בעפר פיהו: לאחר כל היסורים הללו שיבואו עליו, עוד לא בטוח שתהיה לו תקוה לאחר העבירות שעבר.

ומי איכא דאזיל בלא זמניה: הגמרא מקשה על בכייתו של רב יוסף, שלמד מהפסוק שיתכן שאדם ימות בלא שהיה לו עוון ומשפט על כך. ומתרכת שיש כזה דבר.

כי הא דרב ביבי בר אביי: שהיה מצוי אצל מלאך-המות וסיפר לו מלאך המות שפעם הוא ביקש מהשליח שלו שיביא לו את נשמתה של 'מרים הקולעת שער נשים', והשליח בטעות הביא לו את נשמתה של 'מרים המגדלת תינוקות'. השליח ביקש להחזירה לעולם, אך מלאך המות סירב ואמר שהיא תישאר למנין המתים. [יש מפרשים על פי המדרש קה"ר א' ד' שבכל יום נולדים שישים ריבוא ומתים שישים ריבוא. והיא הצטרפה למנין המתים].

שאל מלאך המות את שליחו: איך הצלחת לקחת אותה לפני זמנה? אמר לו: היא החזיקה בידה אוד (= מקל) שגרפה איתו את הגחלים מהתנור והניחה אותו על גב

הרגל שלה, כתוצאה מהכזיבה היא הגיעה למצב סכנה והורע מזלה (כי השטן מקטרג בשעת סכנה) ואז יכולתי לקחתה.

שאל רב ביבי בר אביי את מלאך המות: יש לכם רשות לעשות כן? אמר לו: כן, על פי הפסוק הנ"ל.

שאל אותו רב ביבי: והרי לכל דור יש את הזמן שלו, ולאחר מכן מגיע זמנו של הדור הבא? אמר לו: אני שומר אותם איתי עד שיתמלאו שנותיהם, ולאחר מכן אני מוסר אותם למלאך 'דומה' הממונה על המתים. ואת השנים שלקחתי מהנשמה מוסיפים לתלמיד חכם המעביר על מידותיו.

בשולי הדברים:

נראה לומר שאין הכוונה שהנשמה יכלה למות בלא משפט כלל, אלא שאמנם אם לא היתה במצב סכנה לא היה עדיין מגיע זמנה למות למרות העבירות שעשתה, אך מצב הסכנה מקטרג עליה על העבירות שבידה וכתוצאה מכך היא מתה, ודבר זה נחשב קצת 'בלא משפט'.

אמנם רבינו חננאל כותב שרב ביבי היה מתעסק בראיית שדים, ובדרך זו ראה את הדברים הללו, ואין סומכין עליו. והפירוש של הפסוק 'ויש נספה בלא משפט' הוא על ידי בן אדם שהרג אותו (שיכול לעשות כן בכח הבחירה שלו).